

დანართი: მოსკოვის მექანიზმის ანგარიშის რეკომენდაციები

საქართველოსადმი განკუთვნილი რეკომენდაციები:

თავისუფალი არჩევნების შესახებ:

1. არჩევნების დარღვევებთან დაკავშირებული ყველა ბრალდების დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი გამოძიება.
2. არჩევნების ორგანიზების კუთხით აუცილებელი ცვლილებების განხორციელება, ეუთოს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (ODHIR) მიერ 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებთან დაკავშირებულ ანგარიშში მოცემული რეკომენდაციების შესაბამისად.
3. მომავალ არჩევნებზე დასაკვირვებლად გარე დამკვირვებლების (კერძოდ, ეუთოს/ODHIR-ის მისიის) მონვევა. ამის თაობაზე განაცხადი უნდა გაიგზავნოს საკმარისი დროით ადრე, რათა ODHIR-მა შეძლოს საარჩევნო მისიის შინაარსიანად განხორციელება.
4. ოპოზიციის შესახებ ცილისმწამებლური ინფორმაციის გავრცელების, დაშინებისა და მუქარის შემცველი კამპანიებისგან თავის შეკავება.
5. საკონსტიტუციო სასამართლოში პოლიტიკური პარტიების აკრძალვის პროცედურების თვითნებური დაწყებისგან თავის შეკავება. უკვე გაგზავნილი მოთხოვნების უკან გამოხმობა.
6. პოლიტიკური ოპოზიციის ლიდერების წინააღმდეგ თვითნებურად წაყენებული ბრალდებების (კერძოდ, სისხლის სამართლის კოდექსის 225-ე, 318-ე და 319-ე მუხლების საფუძველზე) უკან გახმობა.

საკანონმდებლო რეფორმების შესახებ:

1. უნდა გაუქმდეს „უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ“ კანონი, „უცხოელი აგენტების რეგისტრაციის შესახებ“ კანონი (FARA) და „გრანტების შესახებ“ კანონში უცხოურ გრანტებთან დაკავშირებული დებულებები, რადგან ისინი არ შეესაბამება „საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებებს“. მომხსენებელი მიიჩნევს, რომ ისინი ვერ შეიცვლება ისე, რომ თანხვედრაში იყოს ამ ვალდებულებებთან. იმ შემთხვევაში, თუ საქართველო გადაწყვეტს, რომ არ გააუქმოს ეს კანონები, ისინი, სულ მცირე, უნდა შეიცვალოს ვენეციის კომისიის რეკომენდაციების შესაბამისად. ეს გულისხმობს ამ კანონმდებლობის გავრცელების სფეროში მყოფი სუბიექტების, ბენეფიციარებისა და თანამშრომლების შესახებ მგრძობიარე ინფორმაციის გამჟღავნების ვალდებულების ამოღებას; აღნიშნული კანონების დარღვევისთვის ჯარიმების შემცირებას; „უცხოელი პრინციპალის აგენტებად“ რეგისტრაციის ვალდებულების მნიშვნელოვან შეზღუდვას, იმის გათვალისწინებით, მართლაც მოქმედებს თუ არა სუბიექტი უცხოეთის მითითებებით. გარდა ამისა, ამ კანონებში ფორმულირება გაცილებით ზუსტი უნდა იყოს.

2. ანალოგიურად, უნდა გაუქმდეს „მაუწყებლობის შესახებ“ კანონში შესული ბოლოდროინდელი ცვლილებები, რომლებიც ეხება უცხოური დაფინანსების და მაუწყებლობის შინაარსის შეზღუდვებს (მუხლი 54).

3. უნდა გაუქმდეს „ოჯახური ღირებულებების შესახებ“ კანონი. ეს ეხება, კონკრეტულად, მაგრამ არა მხოლოდ, ერთნაირსქესიანთა ურთიერთობებისა და ტრანსგენდერული იდენტობის ინცესტთან გათანაბრებას, ამ ცნებების „პოპულარიზაციის“ აკრძალვას, მათ შორის, შეკრებების გზით, სქესის დამადასტურებელი მზრუნველობის აკრძალვას და სქესის მარკერების შეცვლას პირადობის დამადასტურებელ დოკუმენტებსა და სამოქალაქო აქტებში.

4. სახელმწიფო ღალატის დანაშაულის წინაპირობები უნდა შევიწროვდეს და უფრო კონკრეტული გახდეს, რათა გამოირიცხოს ინტერპრეტაცია, რომელიც საშუალებას იძლევა, მთავრობის უბრალო კრიტიკის გამო დაიწყოს სისხლისსამართლებრივი დევნა „უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ“ კანონის ან FARA-ს ფარგლებში მოქცეული პირების მიმართ.

5. უნდა გაუქმდეს რეგულაციები, რომლებიც აწესებს დემონსტრაციების დროს სახის დაფარვის აბსოლუტურ აკრძალვას. უნდა გაუქმდეს ან გადაიხედოს სხვა რეგულაციები, რომლებიც არაპროპორციულად ზღუდავს შეკრების უფლებას (როგორცაა ავტომატური დაკავება და არაპროპორციულად მაღალი ჯარიმები), რათა უზრუნველყოფილი იყოს სათანადო ბალანსი ამ უფლებასა და საზოგადოებრივ წესრიგს შორის.

6. უმაღლესი განათლების რეფორმირების პროცესში აკადემიური დანესებულებების ავტონომია უნდა იყოს დაცული.

წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის ან დასჯის აკრძალვის შესახებ:

1. დაუყოვნებლივ შეწყდეს ფიზიკური ძალის არაპროპორციული გამოყენება, კერძოდ, წამება და სხვა სახის არასათანადო მოპყრობა მშვიდობიანი მომიტინგეების, ჟურნალისტებისა და პოლიტიკური ოპონენტების მიმართ.

2. უზრუნველყოფილი იყოს ძალის პროპორციული გამოყენება იმ მომიტინგეების მიმართაც, რომლებიც ძალადობრივ ქცევას ავლენენ.

3. ჩატარდეს დაუყოვნებელი, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი გამოძიება წამებისა და არასათანადო მოპყრობის ბრალდებებთან დაკავშირებით.

4. უზრუნველყოფილი იყოს, რომ დაკავებული პირების დაკავებისა და ტრანსპორტირების პროცესი შეესაბამებოდეს ადამიანის ღირსების მოთხოვნებს. უზრუნველყოფილი იყოს დაკავების ღირსეული პირობები.

5. შეძლებისდაგვარად, უზრუნველყოფილი იყოს ბავშვების დაცვა პოლიციის რეიდების ზემოქმედებისგან და დაინერგოს ბავშვთა მიმართ მგრძობიარე პრაქტიკა პოლიციის ოპერაციების დროს.

თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უფლების შესახებ:

1. დაუყოვნებლივ და უპირობოდ გათავისუფლდეს პოლიტიკური მიზეზებით დაკავებული ყველა პატიმარი, განსაკუთრებით, ოპოზიციის წევრები. მომავალში თავიდან იყოს არიდებული პოლიტიკური მიზეზებით მათი დაკავება.
2. დაუყოვნებლივ გათავისუფლდნენ ყურნალისტები და საჯარო დებატების სხვა მონაწილეები, რომლებიც დააკავეს გამოხატვის თავისუფლების განხორციელებისთვის. თავიდან იყოს არიდებული მომავალში მსგავს გარემოებებში დაკავება.
3. პატივი ეცით კანონიერების, პროპორციულობისა და სამართლიანი სასამართლო პროცესის პრინციპებს თავისუფლების აღკვეთისას.

სამართლიანი სასამართლო პროცესის უფლების შესახებ:

1. დაცული იყოს სამართლიანი სასამართლო პროცესის სტანდარტები, მათ შორის, უდანაშაულობის პრეზუმფცია, მხარეთა თანასწორობა და სისხლის სამართლის პროცესში იურიდიულ დახმარებაზე სწრაფი წვდომა.
2. უზრუნველყოფილი იყოს სასამართლოს დამოუკიდებლობა, კონკრეტულად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შესაბამისი რეფორმის გზით.
3. შეწყდეს ბრალდებულის მოთავსება ნებისმიერი სახის გალიებში, თუ არ არსებობს უსაფრთხოების დარღვევის რეალური რისკი სასამართლო პროცესის დროს.
4. უზრუნველყოფილი იყოს, რომ ადვოკატებს ჰქონდეთ წვდომა შესაბამის ინფორმაციაზე, ფაილებსა და დოკუმენტებზე და საკმარის დრო მათ გასაცნობად, რათა უზრუნველყონ ეფექტიანი იურიდიული მხარდაჭერა.
5. უზრუნველყოფილი იყოს სასამართლო პროცესის ადეკვატური გამჭვირვალობა.
6. ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის პროცედურები საჭიროებს რეფორმას, რათა დაკავება არ იყოს დაფუძნებული მხოლოდ პოლიციის დაუსაბუთებელ ჩვენებაზე.

შეკრების, გაერთიანებისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ:

1. უზრუნველყოფილი იყოს მშვიდობიანი შეკრების თავისუფლება საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, როგორცაა გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის 2020 წლის ზოგადი კომენტარი 37 და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს (ECtHR) პრეცედენტული სამართალი.

2. ადამიანთა სპონტანური შეკრებები განიხილებოდა, როგორც შეკრების უფლების ნაწილი.
3. შეწყდეს საპროტესტო აქციების გაშუქებისას ჟურნალისტების მიზანმიმართული დასჯა.
4. სახელმწიფომ თავი შეიკავოს საპროტესტო აქციების მშვიდობიანი მონაწილეების თვითნებური დაკავებისა და დაჯარიმებისგან.
5. თავიდან იყოს არიდებული მთავრობის პოლიტიკისა და ქმედებებისადმი კრიტიკულად განწყობილი ფიზიკური პირებისა და ორგანიზაციების თვითნებური დასაწესრიგება.
6. უზრუნველყოფილი იყოს ადამიანის უფლებათა დამცველების დაცვა გაეროს ადამიანის უფლებათა დამცველთა 1998 წლის დეკლარაციისა და ეუთოს/დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა დამცველების დაცვის 2014 წლის სახელმძღვანელო პრინციპების შესაბამისად.
7. შემცირდეს შეზღუდვები საქართველოში არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მაუწყებლების მიერ უცხოური მხარდაჭერის მიღებაზე, იმ დონემდე, რაც აუცილებელია ეროვნული უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დასაცავად.
8. თავიდან იყოს არიდებული ჟურნალისტების მოვალეობების შესრულებასთან დაკავშირებული ნებისმიერი გაუმართლებელი რეპრესია, მათი აღჭურვილობისა და კადრების უსაფუძვლო ჩამორთმევა და დაზიანება.
9. გაუქმდეს მაუწყებლობის შესახებ კანონით გათვალისწინებული გადაჭარბებული შეზღუდვები მაუწყებლობის შინაარსზე.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების შესახებ:

1. შეწყდეს პოლიტიკური ოპონენტების, სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების (CSO) და ლგბტ+ პირების მიმართ სტიგმატიზაციისა და დაშინების კამპანია, შეიცვალოს შესაბამისი კანონები.
2. უზრუნველყოფილი იყოს, რომ არ შეგროვდეს ზედმეტი პერსონალური მონაცემები და არ იყოს საჯაროდ ხელმისაწვდომი მგრძობიარე ინფორმაცია, მათ შორის, „უცხოური გავლენის გამჭვირვალობის შესახებ“ კანონისა და FARA-ს განხორციელებასთან დაკავშირებით.

ანგარიშვალდებულების შესახებ:

1. უზრუნველყოს საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატი აუცილებელი საშუალებებითა და რესურსებით, რათა მან შეძლოს აპარატის ყველა ამოცანის, მათ შორის, პრევენციის ეროვნულ მექანიზმთან დაკავშირებული ფუნქციების შესრულება.
2. დაუყოვნებლივ გამოიძიოს პოლიციის/უსაფრთხოების ძალებისა და დაუდგენელი, ნიღბიანი პირების მიერ ჩადენილი წამებისა და არასათანადო მოპყრობის ყველა სავარაუდო ფაქტი.
3. უზრუნველყოს ეფექტიანი სამართლებრივი დაცვის საშუალებები ადამიანის უფლებათა სავარაუდო დარღვევების ფაქტებზე.

4. უზრუნველყოს სრული კომპენსაციის გადახდა ყველა იმ მსხვერპლისთვის, რომლებიც დაზარალდნენ სახელმწიფო ხელისუფლების წარმომადგენელთა მიერ არასათანადო მოპყრობის შედეგად.
5. მიიღოს შესაბამისი დისციპლინური ზომები იმ თანამდებობის პირების მიმართ, რომლებიც, სარწმუნო მტკიცებულებებით, მონაწილეობენ სერიოზულ გადაცდომებში.

საერთაშორისო თანამშრომლობის შესახებ:

1. ითანამშრომლოს ვენეციის კომისიასთან, ასევე სხვა შესაბამის საერთაშორისო ორგანოებთან, რომელთა მანდატიც ვრცელდება საქართველოზე და გაითვალისწინოს მათი რეკომენდაციები.
2. ითანამშრომლოს ქიმიური იარაღის აკრძალვის ორგანიზაციასთან (OPCW), რათა განიმარტოს აქციის მონაწილეების წინააღმდეგ ქიმიური ნივთიერებების გამოყენებასთან დაკავშირებული ბრალდებები.
3. 1949 წლის ჟენევის კონვენციების პირველი დამატებითი ოქმის შესაბამისად, აღიაროს ჰუმანიტარული ფაქტების დამდგენი საერთაშორისო კომისიის კომპეტენცია და მოახდინოს სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს (ICC) რომის სტატუტის დარჩენილი ცვლილებების რატიფიცირება, რუსეთის ფედერაციის მიერ საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის გათვალისწინებით.
4. უზრუნველყოს ყველა პირის იძულებითი გაუჩინარებისგან დაცვის შესახებ 2006 წლის საერთაშორისო კონვენციის რატიფიცირება.

რეკომენდაციები ეუთოს (OSCE) წვერი სახელმწიფოებისთვის:

1. მოითხოვოს და მხარი დაუჭიროს საქართველოს მთავრობის მიერ ზემოაღნიშნული რეკომენდაციების შესრულებას.
2. უზრუნველყოს მოსკოვის მექანიზმის მიგნებების სისტემატური მონიტორინგი, მათ შორის, მუდმივმოქმედ საბჭოში პერიოდული განხილვების გზით.
3. განიხილოს მიზნობრივი სანქციების დაწესება იმ პირთა მიმართ, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან მოცემულ ანგარიშში აღწერილ განსაკუთრებით არსებით დარღვევებზე.
4. გააგრძელოს ძალისხმევა ყველა შესაბამის აქტორს შორის დიალოგის ხელშესაწყობად.
5. გაგზავნოს საარჩევნო სადამკვირვებლო მისია მომავალი არჩევნებისთვის, რათა უზრუნველყოფილი იყოს გამჭვირვალობა და სამართლიანობა.
6. განიხილოს საქართველოში ეუთოს ოფისის გახსნის შესაძლებლობა.
7. მხარი დაუჭიროს სამოქალაქო საზოგადოების დამოუკიდებელ აქტორებს საქართველოში და დევნილ ქართულ სამოქალაქო ორგანიზაციებს (CSO).

რეკომენდაციები საერთაშორისო საზოგადოებას:

1. მხარი დაუჭიროს ინიციატივებს, რომლებიც მიზნად ისახავს საქართველოში ადამიანის უფლებების დარღვევების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებასა და დოკუმენტირებას.
2. განიხილოს ნამების, არაადამიანური მოპყრობისა და ამაზე პასუხისმგებელი ხელმძღვანელი პირების მართლმსაჯულების წინაშე წარდგენა ეროვნულ სასამართლოებში, სადაც ეს შესაძლებელია, მათ შორის, უნივერსალური იურისდიქციის გამოყენებით.
3. უზრუნველყოს იმ პირთა დაცვა და დახმარება, რომლებსაც ქვეყნის დატოვება მოუწიათ, მათ შორის, შესაბამისი საერთაშორისო დაცვის მინიჭების გზით, ასევე

ადამიანის უფლებების დარღვევებთან დაკავშირებული დაზიანებებისა და ტრავმების მკურნალობის გზით.

4. მხარი დაუჭიროს უფლებადამცველებსა და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს, რომლებიც ხელს უწყობენ და იცავენ ადამიანის უფლებებს, მათ შორის, დევნილი სამოქალაქო საზოგადოების რეგისტრაციის გზით.
5. მხარი დაუჭიროს საქართველოს აუცილებელი სამართლებრივი რეფორმების გატარების მიზნით.
6. ხელი შეუწყოს გაეროს სპეციალური პროცედურების ჩართვას ადამიანის უფლებათა დაცვასა და პოპულარიზაციაში, განიხილოს საქართველოში გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისის შექმნა. გაეროს სპეციალურ პროცედურებსა და ადამიანის უფლებათა საბჭოს სხვა მექანიზმებს შორის, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს შემდეგს:
  - ა. თვითნებური დაკავების საკითხებზე მომუშავე სამუშაო ჯგუფს (WGAD) - რაც განსაკუთრებით სასარგებლოა, რადგან არ არსებობს ეროვნული სამართლებრივი დაცვის საშუალებების ამონაწილის მოთხოვნა;
  - ბ. სპეციალურ მომხსენებელს ნამებისა და სხვა არასათანადო მოპყრობის საკითხებში;
  - გ. სპეციალურ მომხსენებელს აზრისა და გამოხატვის თავისუფლების დაცვის საკითხებში;
  - დ. სპეციალურ მომხსენებელს მშვიდობიანი შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლებების საკითხებში;
  - ე. სპეციალურ მომხსენებელს უფლებადამცველთა მდგომარეობის შესახებ;
  - ვ. სპეციალურ მომხსენებელს მოსამართლეთა და იურისტთა დამოუკიდებლობის საკითხებში;
  - ზ. სპეციალურ მომხსენებელს იძულებით გადაადგილებულ პირთა უფლებების შესახებ;
  - თ. სპეციალურ მომხსენებელს უმცირესობათა საკითხებში;
  - ი. სპეციალურ მომხსენებელს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების შესახებ;
  - კ. დამოუკიდებელ ექსპერტს სექსუალური ორიენტაციისა და გენდერული იდენტობის ნიშნით ძალადობისა და დისკრიმინაციისგან დაცვის საკითხებში;
  - ლ. სპეციალურ მომხსენებელს ქალთა და გოგონათა მიმართ ძალადობის, მისი მიზეზებისა და შედეგების შესახებ;
  - მ. ქალთა და გოგონათა მიმართ დისკრიმინაციის საკითხებზე მომუშავე სამუშაო ჯგუფს.
7. აქტიურად ჩაერთოს საქართველოს უნივერსალური პერიოდული მიმოხილვის (UPR) შემდგომი ღონისძიებების განხორციელებაში.

8. 1992 წლის ქიმიური იარაღის კონვენციის ნევრმა სახელმწიფოებმა, შესაძლოა, განიხილონ ქიმიური იარაღის აკრძალვის ორგანიზაციის (OPCW) აღმასრულებელი საბჭოსთვის მიმართვა, რათა 1992 წლის ქიმიური იარაღის კონვენციის მე-9 მუხლის შესაბამისად მოხდეს საქართველოს ხელისუფლების მიერ ქიმიური იარაღის სავარაუდო გამოყენების ფაქტების დაზუსტება.
9. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის (ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია; ECHR) ნევრმა სახელმწიფოებმა, შესაძლოა, განიხილონ სახელმწიფოთა შორისი განაცხადის წარდგენა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში (ECtHR), ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის 33-ე მუხლის შესაბამისად.
10. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ნევრმა სახელმწიფოებმა, ისევე, როგორც სხვა ორგანოებმა, ვენეციის კომისიამ, ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისარმა და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა (CSO), შესაძლოა, განიხილონ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში მიმდინარე და მომავალ სამართალწარმოებებში ჩართვა.
11. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილებების გამოტანის შემთხვევაში, კონვენციის ნევრმა სახელმწიფოებმა, ისევე, როგორც სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა, შესაძლოა, აქტიური მონაწილეობა მიიღონ გადაწყვეტილებების აღსრულებაში ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მეშვეობით.
12. წამებისა და სხვა სახის სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის და დასჯის წინააღმდეგ კონვენციის (CAT) ნევრმა სახელმწიფოებმა, შესაძლოა, განიხილონ სახელმწიფოთა შორისი შეტყობინების წარდგენა წამების წინააღმდეგ ბრძოლის კომიტეტში.
13. წამების წინააღმდეგ ბრძოლის კონვენციის (CAT) ნევრმა სახელმწიფოებმა, შესაძლოა, განიხილონ სარჩელის წარდგენა მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოში.
14. წამების წინააღმდეგ ბრძოლის კომიტეტმა, ისევე, როგორც გაეროს წამების პრევენციის ქვეკომიტეტმა (SPT), განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმონ საქართველოში არსებულ ვითარებას.
15. ვენეციის კომისია ჩაერთოს შესაბამისი კანონპროექტების შემდგომ შეფასებებში.
16. რომის სტატუტის ნევრმა სახელმწიფოებმა, შესაძლოა, განიხილონ საქართველოში არსებული ვითარების გადაცემა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოსთვის, პოლიტიკური დევნის, წამებისა და სხვა არაადამიანური ქმედებების მზარდი რაოდენობის გათვალისწინებით.
17. ევროპის საბჭოს (CoE) ადამიანის უფლებათა კომისარმა, შესაძლოა, განიხილოს საქართველოში ვიზიტი.
18. ევროპის საბჭოს გენერალურმა მდივანმა, შესაძლოა, საქართველოს მოსახოვოს განმარტება, როგორ უზრუნველყოფს ეროვნული კანონმდებლობა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ნებისმიერი დებულების ეფექტიან იმპლემენტაციას (ECHR-ის 52-ე მუხლი).